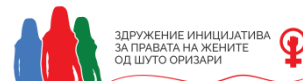

НАОДИ ОД
СПРОВЕДЕНИОТ МОНИТОРИНГ И АНАЛИЗА
НА ПРОГРАМАТА
ЗА АКТИВНА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА
НА МАЈКИТЕ И ДЕЦАТА
ЗА 2024 ГОДИНА

ЗАЕДНО
ПОСИЛНИ

УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЗДРАВЈЕТО НА МАЈКИТЕ И ДЕЦАТА

- НАОДИ ОД СПРОВЕДЕНИОТ МОНИТОРИНГ И АНАЛИЗА НА ПРОГРАМАТА ЗА АКТИВНА
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА НА МАЈКИТЕ И ДЕЦАТА ЗА 2024 ГОДИНА -

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Оваа анализа е изработена во рамките на проектот „Унапредени здравствени права на девојките, жените и ранливите групи“ поддржан од Владата на Швајцарија преку Цивика Мобилитас.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ - ЗАЕДНО ПОСИЛНИ и Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Владата на Швајцарија, Цивика Мобилитас или организациите што ја спроведуваат.

Издавачи:

Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените – ЕСЕ

ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување

Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ – ЗАЕДНО ПОСИЛНИ

Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари

Автор: Борјан Павловски

Декември, 2025

КРАТЕНКИ

УК – Универзитетска клиника

ЈЗУ – Јавна здравствена установа

МЗ – Министерство за здравство

ПЗУ – Приватна здравствена установа

СЗО – Светска здравствена организација

РСМ – Република Северна Македонија

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	6
2. МЕТОДОЛОГИЈА	7
3. КЛУЧНИ НАОДИ	7
4. КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ	9
5. НАОДИ ОД МОНИТОРИНГОТ НА ПЛАНИРАЊЕТО И СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ПРОГРАМСКИОТ И БУЏЕТСКИОТ ДЕЛ НА ПРОГРАМАТА ЗА АКТИВНА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА НА МАЈКИТЕ И ДЕЦАТА ЗА 2024 ГОДИНА	10

1. ВОВЕД

Секоја година Владата на Република Северна Македонија ја усвојува Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата која ја подготвува и спроведува Министерството за здравство. Главна цел на оваа програма е континуирано унапредување на здравјето на децата и жените во репродуктивниот период во насока на намалување на доенечката и мајчината смртност. Земајќи ја во предвид целта, оваа програма е од клучно значење за здравјето и добросостојбата на овие особено ранливи категории од населението. Воедно целта на оваа програма е во насока на исполнување на Целите за одржлив развој (Sustainable development goals) и тоа целта 3.1. До 2030 година да се намали глобалната стапка на матернална смртност на помалку од 70 на 100 000 живородени; како и целта 3.2. До 2030 година да се спречи превентабилната смртност на новороденчињата и децата на возраст под 5 години, со тоа што сите целта на глобално ниво е стапката на новороденчка смртност да изнесува најмалку 12 на 1 000 живородени, додека стапката на смртност на децата под 5 годишна возраст да изнесува најмалку 25 на 1 000 живородени¹. Воедно значајно е да се напомене дека Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата е една од ретките програми на Министерството за здравство каде во последните 12 години се предвидуваат мерки и активности за ранливи категории на деца и жени, вклучувајќи ги: Ромските заедници, руралните средини, лицата без документи за лична идентификација, децата и жените од социо-економски ранливи средини, жени жртви на сексуално насилство и семејно насилство, жени со репетитивни абортуси и останати ранливи категории.

Во изминатата деценија активностите во програмата претрпеа низа на измени, при што беа усвојувани активности, кои потоа беа отстранувани од програмата, дел од активностите се појавуваат само во една година, додека дел од активностите се присутни во програмата повеќе од една деценија.

Целта на оваа анализа е да даде преглед на усвоените мерки и активности во Програмата за 2024 година, и споредба со Програмата за 2023 година, со цел да се увиди кои активности трпат измени во тек на овој временски период.

Целта на анализата е да ги прикаже наодите од мониторингот на спроведените активности и реализираниот буџет на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2024 година.

¹ https://sdgs.un.org/goals/goal3#targets_and_indicators

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Анализата е подготвена со цел да го утврди начинот на планирање на програмскиот и буџетскиот дел на програмата, да ја утврди конзистентноста во планирањето, да ја утврди ефикасноста, ефективноста и постигнувањата на мерките и активностите од програмата. Анализата е подготвена преку преглед на достапните документи и податоци, пред се Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата како и преку податоци добиени преку барања за пристап до информации од јавен карактер доставени од Министерството за здравство, ЈЗУ Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство - Скопје и ЈЗУ Универзитетската клиника за детски болести - Скопје. При подготовка на анализата направен е преглед и споредба на планираните активности и буџет во периодот од 2023 до 2024 година. Воедно анализирани се расположливите податоци за спроведување на програмата за 2024 година.

3. КЛУЧНИ НАОДИ

- **Недостиг од мерливи индикатори** – Иако програмата има дефинирано индикатори за успешност, тие не се квантификувани, што оневозможува реално следење на резултатите и ефектите.
- **Укинување на пилот-скринингот за прееклампсија** – Иако беше планиран за прв пат во 2024 година, скринингот е укинат со измените на програмата во декември 2024 година, со што е изгубена можност за навремено откривање на ризиците по однос на мајчиното здравје.
- **Недоволно обезбедување на услуги за жртви на сексуално насилство** – Во 2024 година е реализиран само еден бесплатен преглед и покрај тоа што годишно има над 30 регистрирани жртви на сексуално насилство.
- **Недостапност до бесплатни услуги за време на бременоста и при породувањето за жени без здравствено осигурување** – иако постојат случаи на жени без здравствено осигурување, програмата не предвидува бесплатни прегледи за време на бременост за оваа категорија.
- **Намалување на средствата за медикаментозен абортус, а зголемување на бројот на извршени услуги** – во 2024 се извршени 1 285 абортуси (зголемување во споредба со 2023), но буџетските средства за оваа услуга се намалени за 80% во однос на претходната година.
- **Недоволна искористеност на мерката за бесплатни современи контрацептиви за ранливи категории на жени** – само 27 жени добиле бесплатна орална контрацепција во 2024 година, со вкупно 53 пакувања. Услугата е концентрирана речиси исклучиво во Скопје и е недостапна во другите региони.

- **Намалување на буџетот за ранливите категории на жени во 2024 година** – средствата за контрацепција (намалени за 72%), медикаментозен абортус (намалени за 80%), бесплатни прегледи за жртви на сексуално и семејно насилство (намалени за 50%) се драстично намалени.
- **Отсуство на јасно дефинирани критериуми за ранлива категорија на жени.**
- **Зголемување на буџетот за Комисијата за биомедицинско потпомогнато оплодување** – издвоени 1,8 милиони денари (80% повеќе во однос на 2023), иако работата на Комисијата не е директно поврзана со целите на програмата.
- **Намалување на средствата за поддршка на гинеколошката амбуланта во Шуто Оризари** – во 2024 одвоени се речиси 15% помалку средства во споредба со 2023, иако ординацијата е клучна за пристап на Ромките до гинеколошки услуги.
- **Недостаток на транспарентност** – Министерството за здравство не доставува информации за број на искористени услуги (бесплатни прегледи за време на бременоста и породувања за жени без документи) и ги крие имињата и исплатените износи на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато.
- **Намалување на вкупниот буџет на програмата во тек на 2024 година** – од првично 17 милиони на 15,5 милиони денари, што е намалување од 9% , без пренаменување на неискористените средства кон други потреби за унапредување на здравјето на мајките и децата.
- **Недоволно следење и известување** – Министерството не располага со информации дали се подготвени предвидените извештаи за перинатално здравје и мајчинска смртност, а буџетските средства од програмата се потрошени.

4. КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ

- **Развивање на мерливи индикатори за успешност (квантитативни и квалитативни),** со цел навремено да се следи реалниот ефект од активностите.
- **Обезбедување на скрининг за сите новороденчиња, вклучувајќи го и метаболниот скрининг,** а не само ограничена целна група.
- **Доследно спроведување и континуитет на скринингот за прееклампсија.**
- **Повторно воведување на скринингот за слух кај новороденчињата.**
- **Зголемување на бројот на бесплатни прегледи за жртви на сексуално и семејно насилство,** со децентрализација на услугата и воспоставување јасни механизми за упатување.
- **Вклучување на бесплатни прегледи завреме на бременоста и бесплатно породување за жени без здравствено осигурување,** со цел да не останат исклучени од примарната грижа за време на бременоста.
- **Зголемување на средствата за медикаментозен абортус и контрацептивни средства,** во согласност со реалните потреби. Децентрализација на услугите и нивна достапност во сите региони на Р. С. Македонија.
- **Јасно дефинирање на критериуми за „ранливи категории на жени“,** за да се спречат злоупотреби и исклучување на жени со реални потреби.
- **Рамномерна географска распределба на услугите,** односно обезбедување контрацепција, медикаментозен абортус и бесплатни прегледи и надвор од Скопје.
- **Зголемување на поддршката за гинеколошката амбуланта во Шуто Оризари,** како клучна точка за пристап на жените Ромки до гинеколошка здравствена заштита на примарно ниво.
- **Подобрување на транспарентноста и отчетноста, вклучувајќи редовно и навремено објавување на годишен наративен и финансиски извештај** со вклучени податоци за искористеност на услугите, исплатени средства, како и составот и исплатите на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување.
- **Максимално искористување на расположливите средства,** односно пренасочување на неискористените средства кон мерки за унапредување на здравјето на мајките и децата, наместо кретење на буџетот на програмата.
- **Редовно подготвување и објавување на предвидените извештаи со програмата (перинатално здравје, мајчинска смртност),** со цел да се овозможи навремена анализа и подобрување на политиките и нивното спроведување.
- **Подобра координација со граѓанските организации** за идентификување на потребите на ранливите групи и нивно систематско вклучување во програмата.

5. НАОДИ ОД МОНИТОРИНГОТ НА ПЛАНИРАЊЕТО И СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ПРОГРАМСКИОТ И БУЏЕТСКИОТ ДЕЛ НА ПРОГРАМАТА ЗА АКТИВНА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА НА МАЈКИТЕ И ДЕЦАТА ЗА 2024 ГОДИНА

5.1. Наоди од спроведениот мониторинг на планирањето на програмскиот и буџетскиот дел на програмата за 2024 година

Општата цел на програмата за 2024 година е континуирано унапредување на здравјето на децата и жените во репродуктивен период во насока на намалување на доенечката и матернална смртност. Во Програмата се јасно наведени индикаторите за успешност на програмата, меѓутоа ниту еден индикатор не е квантифициван, па така всушност и не може да се следи успешноста и ефектите од спроведувањето на програмата.

Во 2024 година во Програмата предвидени се следните скрининзи за сите новороденчиња: скрининг за хипотиреоза, скрининг за цистична фиброза, скрининг за фенилкетонурија, додека метаболниот скрининг е предвиден за целна популација од 6 000 новородени сомнителни за метаболни заболувања. Повеќе од една деценија скринингот за метаболни заболувања останува ограничен само на 6 000 новороденчиња, иако во 2024 имало 16 061 живородено дете, но Министерството за здравство не прави напори истиот да ги опфати сите новородени. Од голема важност е овој скрининг да ги опфати сите новородени, бидејќи голем број од метаболните заболувања доколку се откријат на време може да се подобри здравјето, развојот и растот на децата, како и да се спасат животите на децата.

Во програмата за 2024 година за прв пат е предвиден пилот скрининг за прееклампија за време на бременоста, но истиот е отстранет од програмата со усвоените измени на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата². Според податоците добиени од ЈЗУ УК за гинекологија и акушерство скринингот за прееклампија е направен кај една жена, додека од страна на Министерството за здравство исплатени се сите средства за скринингот, што значи дека средствата се потрошени за скрининг на само една жена.

Во 2024 година во програмата е предвидена набавка на медикаментозен абортус за најранлива категорија на жени, како и набавка на современи контрацептивни средства за жени од социјално-ранливи категории и жени со репетитивни абортуси. Меѓутоа како и во минатите години во програмата не се наведени критериуми според кои ќе се утврди што претставува „најранлива категорија на жени“, како и што претставува „социјално-ранливи категории“. Оваа состојба може да доведе до фактичка состојба во која жени кои имаат реални потреби да не можат да го остварат ова право, а воедно постои можност овие услуги да ги користат жени кои не припаѓаат на ранлива категорија на жени. Програмата планира и бесплатни прегледи за жени кои претрпеле сексуално насилство, но во усвоената програма планиран е преглед на само 3 жени, додека со измените на програмата

² Програма за изменување на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2024 година. Службен весник на Република Северна Македонија бр. 268 од 25.12.2024

(декември 2024) бројот е намален на 2 жени. Иако во државата годишно се регистрираат над 30 жени жртви на сексуално насилство³, планираниот број на жени за користење на овие неопходни и бесплатни услуги е незначителен. Преку програмата се обезбедуваат бесплатни прегледи за жени за време на бременост, како и бесплатно породување за жени без документи за лична идентификација. Но и во 2024 година не се обезбедени бесплатни прегледи за време на бременоста за жени без здравствено осигурување, иако граѓанските организации во повеќе наврати имаат идентификувано жени кои се без здравствено осигурување од повеќе причини.

Програмата предвидува и обезбедување на стимулација за работењето на гинеколошката ординација во Шуто Оризари, што е од клучно значење за продолжување на работата на ординацијата. Програмата предвидува и активности за поттикнување на ексклузивното доење преку активностите во рамки на неделата за доење. Воедно преку програмата е предвидена изработка на анализи поврзани со здравјето и здравствената заштита на мајките и децата.

Во 2024 година продолжува негативната пракса во буџетот на програмата да се предвидуваат средства за надоместоци (хонорари) за членовите на Државната комисија за медицинско биопотпомогнато оплодување, за која намена се издвоени 1,8 милиони денари. Повеќе години наназад во програмата се предвидуваат средства во износ од околу 2 милиони денари за хонорари за оваа комисија, односно 10% од буџетот на програмата, иако работата на оваа комисија не е директно поврзана со постигнување на општата и специфичните цели на програмата. Во 2024 година не е предвиден скринингот за слух на новороденчиња, иако истиот беше предвиден во минатите години, па така новороденчињата остануваат под ризик нарушувањата во слухот да им бидат откриени подоцна. Не е јасно зошто МЗ не го планира овој вид на скрининг иако носи значителни придобивки за децата со оштетен слух. Вкупниот усвоен буџет на програмата изнесува 17 милиони денари.

Во месец декември 2024 година, од страна на Владата на Р. С. Македонија усвоена е Програма за изменување на програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2024 година⁴. Со оваа измена од програмата целосно е отстранета активноста за пилот скрининг за прееклампсија за време на бременоста како и буџетот за истата. Не е јасно зошто МЗ го укинува овој вид на скрининг од програмата иако е од големо значење за здравјето, животот и добросостојбата на бремените жени и преку истиот може да се спасат животи на жените. Со измените на програмата бројот на бесплатни прегледи за жени кои претрпеле сексуално насилство е намален од три (3) на еден (1). Земајќи во предвид дека измените се усвоени во месец декември, односно на самиот крај на годината, очигледно е дека измената е направена затоа што реално во текот на годината бил реализиран само

³ Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија - ЗБИРНА АНАЛИЗА ЗА ВКУПЕН КРИМИНАЛИТЕТ 2010 – 2023 - <https://mvr.gov.mk/analiza/kriminal/70>

⁴ Програма за изменување на програмата за активна здравствена заштита на мајки и деца за 2024 година. Службен весник бр. 268 од 25.12.2024 година.

еден преглед. Со измените, буџетот на програмата е намален на 15,5 милиони денари, наспрема усвоениот буџет од 17 милиони денари, што значи дека буџетот е намален за 9%. Оваа состојба не е во насока на премисата за искористување на максимум расположливи средства за здравствена заштита. Со соодветно следење и планирање на програмата во текот на годината, неискористените средства во износ од 1,5 милиони денари требало да бидат наменети за останати мерки и активности за унапредување на здравјето на мајките и децата, а не да се скратат од Програмата.

Во споредба со усвоената Програма за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година, се нотира дека нема значителни измени во предвидените активности, меѓутоа има измени во алоцираните буџетски средства за одредени активности (табела 1). Буџетите за скрининзи за новороденчиња се намалени поради тоа што во 2024 година е намален бројот на раѓања, односно бројот на живородени. Меѓутоа загрижува податокот дека во 2024 година драстично се намалени средствата за медикаментозен абортус за жени од ранливи категории (намалување за 80%), како и средствата за контрацептивни средства за жени од ранливи категории (намалување за 72%). Односно најмногу средства се кратат за најранливите категории на жени. Постојат разлики во буџетот и за подготовка на две анализи, меѓутоа бидејќи тоа е процес кој се одвивал и во двете години потребно е дополнително да се утврди на што се должат разликите. За амбулантата со матичен гинеколог во Шуто Оризари во 2024 година одвоени се речиси 15% помалку средства во споредба со 2023, иако работењето на ова амбуланта е од клучно значење за унапредување на репродуктивното здравје на жените Ромки од оваа општина. Буџетските средства наменети за бесплатни прегледи за жени жртви на сексуално насилство во 2024 година се намалени за 50% во споредба со 2023 година, додека средствата за бесплатни прегледи за жените за време на бременост и породување за жени без лични документи за идентификација се зголемуваат за 5,7%. Најголемо зголемување на буџетски средства во 2024 споредено со 2023 година, од дури 80% се бележи за финансиски средства за ангажирање на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување.

Може да се заклучи дека во програмата во 2024 година најголеми буџетски кратења се бележат во активностите наменети за најранливите категории на жени, додека највисоко зголемување има за надоместоци на членовите на комисијата за биомедицинско потпомогнато оплодување. Иако работата на оваа комисија на никаков начин не придонесува за остварување на општата и специфичните цели на оваа програма.

Табела број 1. Приказ на промените во алоцираните буџетски средства по активности/ставки во Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2024 во споредба со 2023

Р. бр.	Активности	Извршител	2024 - Вкупно (во денари)	2023 – Вкупно (во денари)	Разлика 2024 наспрема 2023 во %
1	Неонатален скрининг за хипотиреоза	УК за детски болести - Скопје	2.805.000	3.060.000	-8.3%
2	Неонатален метаболен скрининг за целна популација на новороденчиња сомнителни за метаболни заболувања	УК за детски болести - Скопје	5.400.000	5.400.000	0%
3	Неонатален скрининг за цистична фиброза	УК за детски болести - Скопје	2.805.000	3.060.000	-8.3%
4	Скрининг за фенилкетонурија	УК за детски болести - Скопје	1.650.000	1.800.000	-8.3%
5	Пилот скрининг за прееклампсија	УК за гинекологија и акушерство - Скопје	1.430.000	Нема предвидено	Нема споредба
6	Медикаментозен абортус за жени од ранливи категории на жени	УК за гинекологија и акушерство - Скопје и Специјалната болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“ - Скопје и другите ЈЗУ	200.000	1.000.000	-80%
7	Набавка на контрацептивни средства (орален контрацептив, спирали, кондоми) за жени од социјално-ранливи категории и жени со репетитивни абортуси	УК за гинекологија и акушерство - Скопје, Клинички болници, Општи болници и Специјална болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“ - Скопје и Медицинскиот факултет Скопје Центар за семејна медицина	140.000	500.000	-72%

8	Изработка на Годишен извештај за резултатите од анализа на индикаторите за перинатално здравје на мајката и новороденчето и развој на план за унапредување на квалитетот на перинаталната здравствена заштита	УК за гинекологија и акушерство - Скопје, Македонско Лекарско Друштво	30.000	200.000	-85%
9	Изработка на Годишен извештај за резултатите од системот за преглед на морталитет и компликации кај мајките со цел безбедна бременост преку спроведување, евалуација и постапување по препораките од упатството на СЗО	УК за гинекологија и акушерство - Скопје, Македонско Лекарско Друштво	30.000	200.000	-85%
10	Месечна стимулација во времетраење од 12 (месеци) годишно за избран лекар гинеколог од Општина Шуто Оризари	ПЗУ Мајка Б&М Кофинансирана од Министерство за здравство	180.000	210.000	-14.3%
11	Бесплатни прегледи за жени кои претрпеле сексуално насилство, родово базирано насилство и семејно насилство	УК за гинекологија и акушерство - Скопје, Клиничка Болница Тетово, Општа болница Куманово	90.000	180.000	-50%
12	Бесплатни прегледи и лабораториски прегледи кај жени на бременост, поврзани со бременоста, бременост по породување за лица без документи за идентификација	Јавни здравствени установи	370.000	350.000	+5.7%
13	Недела на доење	Институт за јавно здравје	30.000	30.000	0%

14	Изготвување на анализа на проценка на капацитетот и функцијата на патронажната служба и стратегија за здравјето на мајките и децата	Институт за јавно здравје	30.000	Нема предвидено	Нема споредба
15	Изготвување на Информација за мајките и децата за 2023 година	Здравствен дом Скопје	10.000	10.000	0%
16	Финансиски средства за членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување за 2024 година.	Министерство за здравство	1.800.000	1.000.000	+80%
ВКУПНО			17.000.000	17.000.000	

Со измените на Програмата за здравствена заштита на мајките и децата вкупниот буџет на програмата за 2024 година е намален на 15 500 000 денари, односно бележи намалување за речиси 9% во споредба со 2023 година.

5.2. Наоди од спроведениот мониторинг на спроведувањето на програмскиот и буџетскиот дел на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2024 година.

По однос на скрининзите за новороденчиња, во 2024 година спроведени се скрининзи за хипотиреоза, фенилкетонурија и цистична фиброза на 15 867 новороденчиња⁵ родени во јавни и приватни здравствени установи. Меѓутоа во 2024 година има 16 061 живородени деца⁶, што значи дека скрининг не им е направен на 194 деца. Дополнително треба да се истражат причините зошто речиси 200 деца не биле опфатени со задолжителните скрининзи за сите новороденчиња.

Пилот скринингот за прееклампсија за време на бременоста, како што беше претходно образложено во 2024 година е укинат со измените на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата. Меѓутоа од УК за гинекологија и акушерство е добиена информација дека во 2024 година е направен скрининг кај една жена со изработен по еден тест во пар (еден PGLF и еден SFLT), а дополнително се направени трошоци за тестови за

⁵ Извор: УК за детски болести. Добиени податоци по поднесени барања за пристап до информации од јавен карактер.

⁶ Државен завод за статистика на Р. С. Македонија - <https://www.stat.mk/mk/stat/naselenie-i-uslovi-za-ziveenje/naselenie/mortalitet/mortalitet-2024-godina-definitivni-podatofi/>

редовна калибрација и контрола⁷. По барањето за информација по однос на тоа колку средства МЗ има исплатено на УК за гинекологија и акушерство за пилот скрининг за прееклампија во 2024 година, од УК за гинекологија и акушерство добиен е податок дека МЗ исплатило на клиниката износ од 1 225 347 денари на 27.02.2025 година. Во буџетот на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2025 година за пилот скрининг за прееклампија се предвидени 1 230 000 денари, со единечна цена на чинење од 1 100 денари по тест. Дополнително треба да се утврди зошто МЗ веќе на почеток на годината го исплатило речиси целиот износ предвиден за овој скрининг за 2025 година. Воедно дополнително треба да се утврди зошто е исплатен толку висок износ, ако во 2024 година е извршен скрининг на само една жена. Воедно, доколку во 2024 година е спроведен скрининг на една жена, останува да се утврди зошто со измените во декември 2024 година активноста за скрининг за прееклампија се отстранува од програмата.

Во УК за гинекологија и акушерство во 2024 година спроведени се 1 285 медикаментозни абортуси, од кои 605 по социјална индикација и 680 по медицинска индикација⁸. Имало вкупно 8 малолетни пациентки (помлади од 18 години) за прекин на бременост со медикаментозен абортус, од кои најмладата била на 14 годишна возраст. За спроведување на медикаментозниот абортус МЗ исплатило износ од 200 000 денари на УК за гинекологија и акушерство, колку што е и планирано во буџетот на програмата. Меѓутоа во буџетот на програмата не е наведена единечна цена по услуга, поради тоа не може да се заклучи дали овие средства се соодветни на бројот на направени услуги во УК за гинекологија и акушерство. Во споредба со 2023 се бележи зголемување на бројот на медикаментозни абортуси, од 1 021 во 2023 на 1 285 во 2024 година. Оваа состојба укажува дека медикаментозниот абортус, успешно го заменува хируршкиот абортус на УК за гинекологија и акушерство.

Услугата за обезбедување на бесплатни современи контрацептивни средства за ранливи категории на жени и во 2024 година продолжува да биде недоволно искористена. Имено во 2024 година само 27 жени добиле орална контрацепција. При тоа поделени се 53 пакувања, односно во просек речиси две (2) пакувања добила секоја жена. Тоа не ја задоволува долгорочната потреба од контрацепција кај ранливите категории на жени. При тоа мнозинството жени, односно 16 се од Скопје, што претставува 60% од сите жени кои добиле орална контрацепција според програмата. Спирала Мирена била аплицирана кај 22 жени, при што 19 жени се од Скопје, односно 86% од сите жени. Воедно преку програмата биле поделени и 150 кондоми на жените, меѓутоа добивањето на кондом(и) еднократно не обезбедува долгорочна контрацепција кај ранливите групи на жени. Услугата е достапна само на УК за гинекологија и акушерство во Скопје, жените не се соодветно информирани за постоењето на оваа услуга, нема јасен начин на упатување од примарно ниво на

⁷ Извор: УК за гинекологија и акушерство. Добиени податоци по поднесени барања за пристап до информации од јавен карактер.

⁸ Извор: УК за гинекологија и акушерство. Добиени податоци по поднесени барања за пристап до информации од јавен карактер.

здравствена заштита за жените да ја искористат услугата. Поради сите овие фактори секоја година бесплатната контрацепција ја добиваат многу мал број на жени.

Табела број 2. Приказ на бројот на жени кои добиле орална контрацепција на УК за гинекологија и акушерство, и бројот на поделени пакувања, според Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата во 2024 година.

Контрацептив	Број на кутии	Број на жени
Таблети Yasmin	31	15
Таблети Mircrogynon	12	7
Таблети Yaz	10	5
ВКУПНО	53	27

Во 2024 година само за една (1) жена е обезбеден бесплатен преглед за жени кои претрпеле сексуално насилство, родово базирано насилство и семејно насилство. Иако во Р. С. Македонија годишно има во просек околу 30 жени жртви на сексуално насилство, секоја година многу мал број на жени ги користат овие услуги. Повторно фактот што услугата се обезбедува само на УК за гинекологија и акушерство и не постојат јасни механизми за упатување и информирање на жените за овие услуги, води кон нивно не искористување. Цената на чинење на оваа услуга изнесувала 7 834 денари, средства кои се исплатени преку програмата од страна на Министерството за здравство на УК за гинекологија и акушерство⁹. Но, од Министерството за здравство добиен е одговор дека МЗ нема информации за тоа колку жени ја користеле оваа услуга во 2024 година¹⁰. Останува отворено прашањето како Министерството за здравство исплатило средства на УК за гинекологија и акушерство доколку не знаат колкав број на услуги се извршени.

По однос на мерката за бесплатни прегледи и лабораториски прегледи во тек на бременост, поврзани со бременост и бесплатно породување за лица без документација, во 2024 година на УК за гинекологија и акушерство бесплатно се породиле 14 жени без документи за лична идентификација, вклучувајќи вагинално породување и породување со царски рез. Меѓутоа нема податоци за останати здравствени услуги за време на бременоста. Министерството за здравство не располага со никаков податок за тоа колку жени без документи за лична идентификација ги искористиле овие услуги на национално ниво. Тука повторно останува отворено прашање на кој начин Министерството за здравство исплаќа за овие услуги, доколку не знае колкав број на услуги се извршени.

⁹ Извор: Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство – Скопје. Информација доставена по поднесено барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹⁰ Извор: Министерство за здравство. Информација доставена по поднесено барање за пристап до информации од јавен карактер.

Министерството за здравство не располага со никаква информација по однос на тоа дали се подготвени или дали се во тек на подготовка два извештаи предвидени со Програмата за 2024 година, и тоа: „Годишен извештај за резултатите од анализа на индикаторите за перинатално здравје на мајката и новороденчето и развој на план на унапредување на квалитетот на перинаталната здравствена заштита“ и „Годишен извештај за резултатите од системот за преглед на морталитет и компликации на мајките со цел безбедна бременост преку спроведување, евалуација и постапување по препораките на СЗО“. Повторно останува отворено прашањето на кој начин Министерството за здравство испраќа за овие услуги, доколку воопшто нема информација дали овие извештаи се подготвени, ниту дали воопшто ќе се подготват.

Од буџетот на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата во 2024 година потрошени се 15 407 347 денари¹¹, односно речиси целиот буџет усвоен со измените на програмата (15 500 000 денари). Оваа состојба укажува дека Министерството за здравство испраќа средства на извршителите на Програмата, иако не поседува никакви информации дали и во колкав степен се спроведени дел од активностите предвидени во програмата.

По однос на исплатата на средствата наменети за членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување, Министерството за здравство не даде информација колку средства се исплатени на секој член од комисијата, туку ја достави следната информација: „Согласно член 54 на членовите на комисијата им следува 70% од минималната плата на РСМ согласно прописите со кои им се утврдува минималната плата во РСМ“.

Министерството за здравство не достави ниту Решение за именување на членови на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување. Иако овие лица се назначени од Министерот за здравство и се испраќаат со буџетски (народни) пари, Министерството за здравство со години ги крие имињата на членовите на оваа комисија. Министерството за здравство ја достави само следната информација по однос на членовите на комисијата: „Државната комисија ја сочинуваат еден дипломиран правник со најмалку пет години работно искуство, претставник од Министерството за здравство, еден дипломиран правник со потесна специјалност од семејно право или човекови права, еден психијатар, еден Др. сци од медицинска генетика, еден лекар специјалист по ендокринологија, пет лекари специјалисти по гинекологија и акушерство, еден претставник на Етичкиот комитет на Лекарската комора на Македонија.“ Оваа информација, всушност е само превземен текст од Законот за биомедицинско потпомогнато оплодување¹².

¹¹ Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година. Службен Весник број 151/2025 од 25.07.2025 година.

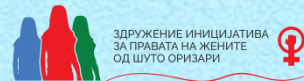
¹² Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување. Службен весник број 37/2008, од 19.03.2008 година

Бидејќи Министерството за здравство не доставува конкретна информација за исплата на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување, ќе биде направена пресметка за исплатата на членовите врз основа на достапните податоци. Односно буџетот наменет за ангажирање на членовите во 2024 година изнесува 1 800 000 денари, а согласно на информацијата добиена од МЗ може да се заклучи дека Државната комисија има 12 члена. Тоа значи дека во просек на секој член од Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување му се исплатени 150 000 денари од буџетот на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата во 2024 година. Но оваа пресметка се базира на претпоставка, особено земајќи во предвид дека одговорите од страна на Министерството за здравство се всушност копирани членови од Законот за биомедицинско потпомогнато оплодување¹³. Додека податок за реалниот состав на комисијата и колку реално активни членови имала во 2024 година не е достапен .

¹³ Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување. Службен весник број 37/2008, од 19.03.2008 година.

ЗАЕДНО
ПОСИЛНИ

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC